

VRIJEDNOST UTOPIJA

Jordan Kuničić

Poznato je da je Pavao VI dne 14. lipnja 1971. uputio Apostolsko pismo kardinalu Mauriceu Royu, predsjedniku Vijeća za laike i papinske komisije *Pravda i mir*, a prigodom 80. obljetnice enciklike *Rerum novarum*. Pismo nosi naslov *Octogesima adveniens*. O njemu sam objelodanio neke refleksije, ističući osobite naglaske na socijalno pitanje kako se danas pojavljuje. Bilo je, naime, dosta pokušaja kako bi se Papi nametnule teorije suprotne i tekstu i kontekstu samog Pisma (vidi BS, 2—3, 1971, str. 247—260).

Jedan od kurioziteta u tekstu toga Pisma nalazi se u br. 37. Pavao VI konstatira kako ponovno iskrsavaju razne utopije. Možda će se netko naći tko će Papu osuditi da plovi vodama socijalnog romanticizma. Još gore ako mu netko predbaci da se utječe socijalno-političkim utopijama te u njima naivno pokušava naći rješenje zamršenih pitanja ljudske zajednice. Ta zajednica i danas traži kako ostvariti suživljenje ljudi u pravdi i jednakosti.

Zar se ta težnja za pravdom i jednakošću ne provlači kroz svu ljudsku povijest? Zar ljudski umovi nisu nastojali, barem u mašti, dočaravati kako bi izgledao svijet s ostvarenom pravdom i jednakošću među ljudima? Platon konstatira da osobni interes ne može harmonizirati s jedinstvom društvenih klasa, a taj se interes hrani idejom vlasništva i obitelji. Što zaključuje? Treba dokinuti i prvo i drugo, te ustanoviti zajednicu dobara, žena i djece. Na taj način i Platon forsira pojam države do te granice, da se pojedinac potpuno utapa u državu i u njoj nestaje, jer za nju živi, ne za sebe. Nastojeći uvoditi jednakost pretjeruje ne samo u tome što čovjeka-pojedinca žrtvuje državi, nego i etiku guši u politici.

Fantazijske zamišljaje idealnog državnog uređenja koje je neostvarivo nazivamo utopijom (u-topos). Na Platonovo fantaziranje nadovezujemo npr. djelo Tome Morusa (1478—1535) *De nova insula utopia*, ili o najboljem državnom uređenju. I on zamišlja državu bez društvenih klasa, bez osobne imovine, posve autonomnu, itd. I ta načela odzvanjaju i danas u raznim sociologijama. Poslije će i Toma Campanella (1568—1639) zastupati također ideje potpunog zajedničkog vlasništva.

Ne radi se o bolesnim tvorevinama

Bez sumnje, ni utopije ne nastaju bez rada mašte. Utopije su plod idejnog strujanja izvana i djelovanja afektivnog koeficijenta iznutra. Tvorac utopija je primio utiske izvana, npr. utiske žene i obitelji. On sada u svojoj nutrini kombinira, razumski, aktivno stvara nove veze među senzacijama i njihovim skupovima. Tako rade umjetnici i učenjaci. Oduzima zle strane, recimo individualističko zatvaranje obitelji unutar vlastitog interesa, a naglašava dobre strane: kategoriju jedinstva. Zatvarajući sada oči pred negativnim stranama nategnutog jedinstva, tvorac utopija

je stvorio pretjerano idealnu, optimističku tvorevinu koja se mora razbiti o greben drugih stvarnih faktora ili snaga u zajedničkom životu ljudi.

U svakoj utopiji ima ponešto i prividaža ili iluzija. Utopist spaja jedan senzitivni utisak, jednu ideju, s predodžbom ili idejom koja mu ne odgovara, npr. kada gledalac u slici mjeseca vidi ljudsko lice. Nije lako zaniijekati da se na taj način u carstvo utopija uvuče koja umišljena, subjektivna slika prividne zbiljnosti. Radi se ponekad o halucinacijama, jer neki smatraju stvarnim predmetima samo predodžbe o predmetima ili stanjima. Umišljati zbiljske događaje po svojim predodžbama uvodi čovjeka u svijet tlapnji ili predrasuda. Na taj način utopisti se izlažu da budu smatrani lutaočima ili, donekle, bolesnicima.

Međutim, dok utopist razlikuje zbilju od same predodžbe ili stvarnosti od zamišljaja, ne smijemo govoriti o nastranostima niti o bolestima. Nastranost nastaje u času kad fantast hoće drugima silom nametnuti svoje tvorevine te ih preko drugih provesti u djelo. Istina, nalazimo se na kliskom terenu, jer treba odrediti što je normalno, što predstavlja ono normativno ili onaj prosječni stupanj zdravog prosuđivanja. Nekima se čini da se uopće ne može govoriti o nekoj demarkaciji između normalnog i abnormalnog stanja. A ipak, ljudi postupaju po uvjerenju da znaju razlikovati normalno od nenormalnog, abnormalnog, nadnormalnog i sl.

Nismo u matematici. Nalazimo se u temelju na etičkom ili moralnom području, a ono polazi od ljudske psihe. Tu vlada velika neizvjesnost, ali bi bilo krivo zaniijekati svaku izvjesnost na tom području. Izvjesnost postoji. Klasična je nauka tvrdila da u konkretnosti života razuman i krepostan čovjek predstavlja instancu na koju možemo apelirati kada se radi, *hic et nunc*, o utvrđivanju mjere ili dobra i zla. Pretpostavlja se da ti ljudi najprikladnije primjenjuju objektivne norme morala na konkretnu situaciju. Suvišno je isticati da se ljudi u većini slučajeva tako i vladaju, jer drže do mišljenja ispravnih ili »dobrih« ljudi, pa ih pitaju za savjet ili da oni presude o pravu ili krivici.

Riskantna stanja

Nalazimo se na ivici nastranosti. Mašta lako zaluta. Uslijed moždanog uzbuđenja, mašta može ubrzati tijek ideja te se izgubi suvislost. Razum može iznasti ideje kao u snu. Utopije mogu postati kao neke »prisilne ideje«. Utopist postaje problematičan, a njegovo stanje komplicirano. Je li prijelaz u psihopatiju ili psihoneurozu lagan? Manje je važno u ovom slučaju znati da li se može raditi o tim nastranostima na funkcionalnoj ili organskoj bazi.

Ali ni psihopatije nisu bolest. U čemu je njihova nastranost? Jedan liječnik upozorava da ponajprije treba biti na čistu da li se radi o defektu na polju etičkih ili moralnih vrijednosti. Osim toga, treba gledati kakav je psihopatov nazor na svijet i život, jer i kod utopista s psihopatskom tendencijom nazor na svijet je odraz njegova unutarnjeg svijeta, te on uza svo pristajanje uz kategorije jednakosti možda »gazi« druge.

Recimo nešto konkretnije. Spomenuti liječnik (Dr N. Sučić, *Bolesti živaca i duše*, 1937, str. 182) razlaže pitanje ovako: Ako upitate moralno

defektno lice čemu nam zakon, čemu socijalne norme, i sl., nećete dobiti odgovor u smislu bistrog nazora na svijet, niti odgovor na stajališta moralnih vrednota, ni socijalnih dužnosti, nego će vam taj psihopat dati odgovor da su te norme zato tu, jer je takav red i takav zakon. Ili, ako drugog psihopata upitate za razlog reda i smisao zakona, neće se pozvati ni na zakon ni na odgovornost prema gore, nego će odgovor uslijediti iz nagonskog i afektivnog života, iz smetnja na polju defektnog htijenja. »U tom promijenjenom odnosu njegovog od stvarnog i prosječno normativnog naziranja na svijet, te u onakom i vlastitom tumačenju etičkih zasada, zakonskih, moralnih i socijalnih normi i nazora na okolinu i život — tu je temeljna smetnja svakog psihopatskog lica« (nav. mj.).

A danas hara svijetom tzv. moral »sve je dopušteno« pa se čovjek pita: Radi li se doista o nastupu psihopatskih tipova toliko pogibeljnih po ljudsko društvo? A što ako se takvi pojave u prostoru Crkve i vjere? Ako ne u ekstremnom obliku, barem u zastupanju ideje o pretjeranom relativitetu morala? Razumije se da takvi tipovi postaju teški za okolinu, a možda i pogibeljni, barem u idejnom pogledu. A da se i ne govori kako je nerazborito primati iste u kleričke redove.

Prema tome se može reći da su utopije sa psihološke strane u najmanju ruku pretjeranosti, a s etičko-moralne strane također su vrijedne diskvalifikacije, bilo stoga što to zaslužuju njihovi stvaraoci, bilo zbog toga što drugima vrlo lako postaju kamen smutnje ili poticaji na neispravno ponašanje u ljudskom društvu. Istina, utopije se mogu smatrati nedužnim djelom književnika ili filozofa, ali vrlo dobro znamo da, na prvi pogled nedužne ideje, lako postanu eksploziv. U idejama su začeci velikih djela i zlodjela.

Utopije na vjerskom prostoru

Treća Sinoda održana 1971. u Uvodu, br. 6, o ministerijalnom svećeništvu navodi kako neki, osobito oni najmlađi, shvaćaju ovaj svijet odviše pesimistički. I gdje traže spas? U čisto apstraktnim, spekulativnim sustavima, u umjetno stvorenom ili izmišljenom raj, otuđujući se od zajedničkog nastojanja čovječanstva.

Ali ima i onih prožetih snažnom utopijskom nadom. Ti bez ikakva osvrta na Boga očekuju potupno oslobođenje na taj način što ne vide ili niječu vrijednost vlastite egzistencije. Oni tu vrijednost prebacuju iz sadašnjosti u budućnost. Oni kao da ne-žive, rarije recimo: živjet-će, ako ne osobno, oni očekuju da će živjeti u drugima. Radi se, dakle, o nekom prebacivanju, egzistencijalnom transferu, o totalnom bijegu iz neugodne sadašnjosti u budućnost. Koju? Tu je srž problema, jer ta budućnost za njih ostaje u potpunog magli.

Da spomenem neke utopije na prostoru vjere ili, bolje, utopije nekih vjernika, pa i svećenika. Doći će vrijeme, vele, da će se od vjerski odgojenih, savjesnih roditelja rađati savjesna djeca, i ta će se moći krstiti u najranijem djetinjstvu, ali druga ne. Moramo graditi crkve, govore drugi, ne po ukusu današnjih vjernika, nego po ukusu koji će biti na snazi u budućnosti. Zastupajmo ljubav, pa i bez preciziranja o kojoj se

vrsti ljubavi radi, i nestati će socijalnog pitanja. Neka se širi komunitarnost, a pojedinci će zaboraviti na sebe i na svoje. Na svijetu mora nestati siromaha, pa će Kristova konstatacija postati nesuvremenom (Mt 26, 11). I prije posljednjih događaja u svijetu će zavladati potpuno jedinstvo itd.

Jednu utopiju moramo napose istaknuti. U Crkvi mora nestati institucionalnosti, zakona, a sve neka rješava ljubav. Zakonodavnu aktivnost treba ukinuti. U ime osobne i kolektivne autonomije treba obračunati i s naravnim i s pozitivnim zakonima. Između zakona i ljubavi postoji nesvedivi antagonizam. Ljubav je iznutra, zakon izvana; ljubav je spontanost, a zakon prisila. Sva zla, vele, dolaze od te zakonodavne funkcije u Crkvi. Neka bude Crkva ljubavi, a ne zakona.

Očito, ta utopija — da je nazovemo tim najblažim imenom — ima neke surogate ili mitove na koje se želi osloniti. U stvari, ne može se računati na drugo nego na slijepi kriterij, instinkt, psihosomatske impulse ili na gore navedeni moral »sve je dopušteno«. Eto, ti bi mitovi imali zauzeti mjesto pozitivnih zakona, a o naravnom neka se i ne govori. Na taj način borba protiv institucionalnosti u Crkvi znači borbu protiv same Crkve. Ako nestane Crkve kao institucije, nestaje i Crkve kao Kristove ustanove, nestaje Crkve. Fatalna je i neoprostiva pogreška onih koji jednoznačno ili univokno žele primijeniti neke kategorije profane sociologije na Crkvu. Crkva je odozgo ustanovljena, i ne ravna se isključivo ni prvotno po kategorijama ljudskih institucija. Govoriti o demokraciji jednoznačno u Crkvi i u profanom društvu znači brkati pojmove koji se bez silne štete ne mogu brkati.

Vratimo se na našu pogibeljnu utopiju koja zamišlja Crkvu bez zakonodavne aktivnosti. Odlazna točka te utopije nalazi se u stvarnosti. Defektne ekspresije zakona, manjkavost zakonodavne funkcije, zloupotrebe zakonodavaca i starješina (-ica), činjenica da ponegdje slovo zakona ubija duh itd. — kao da tjeraju utopiste u ekstrem, te oni jednostavno niječu vrijednost zakonodavne funkcije. A koliki se tu krije sofizam, kakva je to bolesna iluzija, kako je lako tu nazreti i simptome psihopatskih tendencija — o tome je suvišno govoriti. Ali još je nešto po srijedi: radi se o niskom stupnju etičko-moralne svijesti i odgoja. Na ovo se posljednje često zaboravlja. A meni se čini da je tu glavni izvor utopističkih nastranosti o nestajanju institucionalnosti u Crkvi, jer lako je fantazirati, teško se uklapati u okvire zakonom sankcioniranog zajedničkog života.

Neki se pozivaju na sv. Tomu te nastoje opravdati svoje stajalište zastavljajući se na zlatnom zakonu Novoga zavjeta: svetoj ljubavi. Rekao je sv. Toma, govore zastupnici tih ideja, da je u Novom zavjetu jedino opravdan zakon koliko ga traži milost koja se očituje u vjeri djelotvornoj po ljubavi (I—II q. 108, 1 sl.). Zar nema zakona koji uopće nemaju veze s milošću? Koji smetaju vjeri? Sprečavaju djelotvornu ljubav?

Nema sumnje da je povijesno-društveni razvoj nametnuo Crkvi kao instituciji neke zakone kojih nije bilo u primitivnoj Crkvi. Razumljivo, čovječanstvo se silno umnožilo, društveni odnosi komplicirali, ekono-

mika postala zamršena itd. Upravo taj život milosti, vjere i djelotvorne ljubavi danas traži intervenciju zakona da se može bolje afirmirati. Sjetimo se kontraktualnog morala, zakona o raznim vrstama kontrakta. Prolaziti mimo tih fenomena znači ne živjeti u današnje doba.

Površina je tvrdnja da se evanđeoski zakon svodi na ljubav. Jer, ta se evanđeoska ljubav razgranjuje u tri smjera: u smjeru savjesti, na teren zapovijedi o raznim krepostima i na karizme Duha Svetoga (Pavao VI, u *L'Oserv. Rom.*, 30. I 1970). Odgovorna vlast, hijerarhija, mora biti tu da štiti prava svakog člana Crkve kao zajednice ljubavi, te da mu pomaže u opsluživanju raznih dužnosti što ih traži njegov stalež. Dovoljan je zakon savjesti, dovoljni su zakoni ili zapovijedi raznih kreposti, dovoljan je život koji mami Duha Svetoga da se izlije sa svojim karizmama, da, sve je to dovoljno, ali tu se nalaze svi zakoni, jer su zakoni upravo regulatori ponašanja, putokazi, pomagači itd. (vidi *Vjesnik đak. biskupije*, 1971, br. 12, str. 222—224. O odnosu ljubavi i zakona, tzv. »moralke ljubavi« i moralke zakona pisao sam u mnogim svojim djelima.)

Možemo reći bez ustručavanja da je nemoguće zrelo zamisliti Crkvu bez nekih zakona. Ako čovjek bez zakona nije uopće čovjek, ni vjernik na zemlji u Crkvi bez zakona nije vjernik. Istina, ako je pravi vjernik, on će nekako spontano vršiti što zakon traži, ali je pogibeljna utopija s tih pozicija pristupati vjernicima, jer vjera ne uključuje automatski i moralni ili ispravni koeficijent u ponašanju. »Zajednica bez zakona niti opstoji niti može opstojati na ovom svijetu, a zajednica ljubavi (bez zakona) niti je bila niti bi bila drugo doli arbitrarna zajednica, zajednica osnovana na samovolji« (L. Bouyer, *L'Eglise de Dieu*, str. 596, citiran od Pavla VI u navedenom govoru).

S jedne strane, neki katolički pisci površno ponavljaju naučavanje marksizma o nestajanju države, pa misle da se ta ideja može mirno prebaciti i na Crkvu, što, vjerujem, i kod marksista izaziva opravdani smijeh, a s druge strane, ti katolici ponavljaju nekritički i neka stajališta protestantskih neoteologa. Tako ti govore da nas je Krist oslobodio od Crkve i predao samima sebi, da sami odlučujemo i da budemo odgovorni. Iščekzla je era institucionalnosti; Bog nas zove u život, a ne u Crkvu. Opstojati će, vele ti neoteolozi iz protestantskih krugova, i Crkva, ali koliko se bude afirmirala u vremenitom poslovanju, u pravednosti i drugim socijalnim krepostima. I ta će Crkva govoriti sasvim novim jezikom (J. Sperna Weiland, *La Nouvelle Theologie*, 1969, str. 115; 250; 269).

Znamo da je Luter među prvima naglašavao suprotnost između zakona i Evanđelja. Njemu je bilo potrebno baciti zakone da uzmogne provesti svoj naum. Po srijedi je, dakle, afektivno, etičko stajalište, subjektivna savjest istoga. Ako katolici čine isto, tj. suprotstavljaju zakon i evanđelje, znači da ne misle uravnoteženo. Važno je spojiti i harmonizirati vrednote koje su međusobno ovisne po zakonu međuovisnosti i međuuzročnosti. One se traže, pomažu, upotpunjuju, oploduju. Najspremniji su suprotstavljati te vrednote oni koji ih nisu spremni slijediti.

U granicama ravnoteže

Ako dublje promatramo, otkrit ćemo da u svakoj utopiji ima nešto od stvarnih ideala. Težnja za jednakošću i bratstvom, nadahnula je utopiste da zamišljaju takvo uređenje života u kojem će nestati bolnih razlika u društvu i u kojem će se ljudi bratski ujediniti. I mistični motivi nisu daleko. Pohlepu za dobiti treba ukrotiti. Egoizmu treba nametnuti brane. Manipuliranja ljudima su nečasna. I tako u žarištu utopije nalazimo elemente plemenitosti, uzvišenosti, svetosti.

Pa i sama činjenica što utopist reagira na nepravedne pojave u društvu znak je — ili može biti znak — neke plemenitosti. Utopist osjeća s potlačenima, zapostavljenima. Osjećajući da im ne može pomoći kako mu srce diktira, nalazi nadomjestak u nekim iluzijama. Utopist se hrani nedostizivim idealima, ali se hrani. On nije dezertar života, on samo traži lijeka nekom zlu. Bez obmane utopija, rekao je A. France, čovječanstvo ne bi odoljelo očaju i dosadi. Taj svijet ideja, utopija, taj ljepši i bolji svijet vrši svoju atraktivnu moć. Antene dobrih srdaca primaju signale iz tog boljeg svijeta. Samo se plemeniti mogu zanositi idealima.

Bez sumnje, utopije su neke pretjeranosti. Utopist fiksira jednu stranu stvarnosti i nju potencira. Fiksira zlu stranu pa je jednostavno zabacuje tako da zabaci i ono bitno pozitivno u njoj. Zbog nedostatka u zakonskim strukturama, utopist jednostavno nijeće zakonske strukture, kao da bi netko zbog neuspjeha nekih liječnika zatvorio sve bolnice. A može li svijet bez nekih pretjeranosti?

Klasični su se teolozi i filozofi bavili tim pitanjima. Kao načelo su postavljali ovo: Svatko se mora truditi da osvoji sredinu, stupanj ravnoteže ili ekvilibrija. A to je vrlo teško. Vrlo je teško biti blag i strog, umjeren i poletan, topao i smiren itd. I posve je razumljivo da ljudi redovito prekoračuju tu sredinu koju, uostalom, nije moguće matematički odrediti, nego prema okolnostima. Dapače, ima sektora na kojima će ljudi manje osuđivati pretjeranosti nego na nekim drugima, npr. lakše će podnijeti ako je netko pretjerao u osjećajnosti srca nego u hladnoći. Koliko god ta ravnoteža ne podliježe matematičkom mjerilu, koliko god bilo teško odrediti pravu mjeru, te koliko god bilo istinito da je nemoguće da čovjek nešto ne pretjeruje jer može stvar gledati s raznih aspekata ili mu može odgovarati različit stupanj neke kreposti, ostaje istina da je pretjeranost vrijedna osude, diskvalifikacije, upravo zbog toga što je rušenje ravnoteže.

Još nešto. Idealna srž u utopijama projicira se prema ljudima kao neka atraktivna snaga. Utopije postaju pokretači djelovanja. Vuku na barijade. Neki ih smatraju efikasnijim od ispravnih i uravnoteženih ideologija. Uravnotežene ideologije pred utopijama izgledaju mrtve formule. Zbog toga se ljudi i zaklanjaju u carstvo tih utopija da ih gruba realnost ne satre. Pa budimo spremni priznati i tu pozitivnu ulogu utopija. Zar nije vrijedno da utopije neke probude iz nerada? Da ih aktiviziraju? Istina, možda će razbiti nos o realnost, ali nešto će uraditi.

No i ovdje postoji mogućnost devijacije. Neki viču za utopijama jer ne nastoje ostvariti ni onaj minimum realno mogućih planova. Ne pomiču

se za smjernicama koje se mogu ostvariti, a galame i mašu zastavicama neostvarivih utopija. Ne nađe li se po koji svećenik koji iz petnih žila viče za bratskom ljubavi, a zanemaruje osnovne zahtjeve te ljubavi prema svojim ukućanima, ili zanemaruje kulturalni, bogoštovni život vjernika kao da taj život nije zahtjev upravo te kršćanske ljubavi prema Bogu i bližnjemu? Takav svećenik bježi ispred odgovornosti, on se nastoji zaštititi nekim anonimatom ljubavi, a da ne precizira o kojoj se ljubavi radi. Iz činjenice da je nemoguće ostvariti što želi, ili zbog toga što se ne zauzima da ostvari što može, on jednostavno napušta i ono što mora, a pri tome poziva na neizvedive utopije.

Jesu li utopije potrebne Crkvi?

Ono što je u utopijama pozitivno to vrijedi i za sektor Crkve. Utopija sadrži poticajnu snagu angažiranosti za bolji svijet. U Crkvi nije ni najmanje nestalo potencijala angažiranosti za boljim svijetom. Čeznite za boljim darovima, govori sv. Pavao (1 Kor 12, 31). A Krist je došao da baci na zemlju oganj (Lk 12, 49). Jedno stado i jedan pastir je daleko ostvariv ideal (Iv 10, 16), i to je iz dosadašnje perspektive neka vrsta utopije ili iluzije, samo želja.

Uzmimo gore postavljeni primjer. Neki zloupotrebljavaju svoj auktoritet i u Crkvi. Drugi repliciraju zagovaranjem nestanka institucionalnosti. Možda će ova kontestacija uozbiljiti krivce da preispitaju svoje ponašanje. Možda će to potaknuti druge da porade oko autentičnijeg života u znaku bratstva u Kristu. To je dobro. U kontestaciji protiv institucionalnosti otkrijmo ohrabrenje da se traže novi putovi na kojima se nejednakost i ne-bratstvo neće tako bolno osjećati. Mnoge su utopije ohrabrile pronalazačke snage ljudskog duha. Mnoge su utopije osvježile ljudsko srce.

Možda će se nekima ta ideja upravo svidjeti; mislim na ideju da utopije pomažu u otkrivanju novih putova za budućnost. Da. I heroji duha kao da ponekad zaspu. Čovjek kao da se smiri u vlastitoj sigurnosti na utrtim stazama. I ne želi izaći iz svog tijesnog kruga, bilo osobnog, bilo onog neposredne okoline. Međutim, kršćanin, svaki vjernik, nosi u sebi klicu dinamičnog života milosti kao božanske naravi u sebi. A narav je izvor djelovanja i dinamike, trajnog rasta. Kršćanin snagom milosti ide za tim da nadiđe svaku ideologiju i svaki sustav. Može li u tome uspjeti? Koliko može — neka i uznastoji, jer u velikim pothvatima i samo nastojati zaslužuje pohvalu. Nije li to zaista hvalevrijedna uloga utopija?

Ako su utopije poticaji na trajno angažiranje, one nas poučavaju da trajnog mira na zemlji nema. I da ne može biti. Mislim na mir pasivnosti, neangažiranosti, tromosti, lijenosti. Život se odvija u znaku nejasnoće i ambivalencije. Kolanje njegovih snaga, funkcioniranje životnog mehanizma ostvaruje se u napetosti, dijalektici. Doista, prisila i sloboda, tromost grijeha i dah Duha Svetoga držat će pravog kršćanina u trajnoj napetosti. Pomirenje tih suprotnosti rezervirano je samo za Nadživot.

Ako su utopije u Crkvi sposobne da probude kršćane iz njihove kršćanske pospanosti, priznat ćemo im pozitivnu snagu. Kršćanin nije čovjek pospanosti. On trajno ide, trči, osvaja, postaje boljim, svetijim. Mori ga ona Kristova žeđa za dušama. Kršćanska je ljubav u znaku pokreta, gibanja, nekog nemira. Nebeski Jeruzalem mu ne može biti ciljem, ako ne poradi oko toga da se zauzme za dobro ovoga svijeta. Vezan je za subrata na zemlji. I neka se ne nada sreći u Nadživotu, ako zanemari svoj poziv da se angažira oko ljudskijeg, miroljubivijeg života na ovoj zemlji. Krist ne želi uspavati svoje sljedbenike snom dokonosti. Nije li zakon rasta, taj trajni poticaj na više jedna od vlastitosti utopija?

Rekao bih da je kršćaninu vlastita neka »sveta« utopija. Kršćanin je dijete budućnosti. Ne dijete samo one budućnosti unutar vremena i prostora, nego one s projekcijom u Nadživot. Pogled u taj Nadživot mora poticati kršćanina da se angažira na bolji život na zemlji. Da bude pravedniji i bratskiji. Povijest Crkve, njezina djelatnost na karitativnom i prosvjetnom polju, to bjelodano dokazuje. Jer svaki dan niču razni mitovi. Ali je činjenica da ti mitovi vremena i prostora vrtoglavom brzinom nastaju i nestaju. Izmjenjuju se rušeći jedan drugoga. Svi su kolebljive, nepotpune, nesavršene naravi. Muči ih vlastita nesavršenost i prolaznost. Kršćanska budućnost u Nadživotu s jasnim konturama nije zbog svoje daljine manje zbiljska. Njezinu zbiljnost dokazuju premnoge činjenice sakupljene u Evandjelju i oko Evandjelja, tj. u Kristu i oko Krista.

I kršćanin gledajući nebo može razbiti nos o tvrdi kamen ovozemne konkretnosti. Jer i on je čovjek. Netko reče da svaki pravi ideal mora biti kao stablo koje ima svoje korijenje u zemlji. To znači da mu baza mora biti realna, opipljiva. A kršćanski Nadživot ima svoje korijenje u Kristu — bogočovjeku i u njegovoj misiji izvršenoj za ljude. Ta se misija nastavlja. Zbog toga mi govorimo o kršćanskom idealu, a ne o kršćanskim utopijama. S tog gledišta nama utopije ne trebaju. Sv. Pavao je pozivao Timoteja da izbjegava svjetovne i babama svojstvene priče (i Tim 4, 7), a sv. Petar se poziva na činjenicu za koju svjedoče apostoli, pa energično tvrdi da je naviještao moć i dolazak Gospodina Isusa Krista ne pozivom na lukavo izmišljene bajke, nego jer je bio očevidac Kristova božanskog veličanstva (2 Pet 1, 16).

Pogledajmo jednu drugu činjenicu. Kristovo je uskrsnuće početak uskrsnivanja svih ljudi; trajnog preporoda iz neznanja o misteriju života i smrti u budućnost Nadživota. Ako Krist nije uskrsnuo sve je bajka (1 Kor 15, 12-19). Ali previše u svijetu ima ostataka ili dokaza Kristove zbilje da bi njegova prisutnost mogla postati prošlošću, i to nepovratnom prošlošću. Krist je sadašnjost. Krist je nepromjenljiv. I ako ideali uopće, napose ovi kršćanski, nemaju oslona, primijenimo što netko reče, te recimo i mi: Treba probušiti zemlju do njezina središta pa u to središte umetnuti pet stotina milijardi bačava baruta da se zemaljska kugla raspadne kao bomba u svemiru.

Kršćanstvu ne trebaju ni mitovi ni utopije. To su pretjeranosti. Kršćanstvo zastupa realizam života. Ovog života na zemlji i Nadživota. Kršćanstvo živi u anticipaciji, u predujmu apsolutne povijesti, zbiljske buduć-

nosti. Kršćanski se realizam života odvija između ovih točaka: činjenice da je Bog stvoritelj, od koje nema zbiljskije činjeničnosti; činjenice da je čovjek podložan prirođenom nesavršenstvu kao plodu prakatastrofe ili moralnog pada pračovjeka; činjenice da je Krist svojom otkupiteljskom ulogom podigao vrijednost čovječju i otvorio povijest Nadživota; činjenice toga Nadživota za određivanje dobra i zla, i kao mjerilo za prosuđivanje zbiljske od umišljene realnosti.

Sve su te vrednote iznad utopija. Još više iznad svih mitova. To su vrednote i stvarni ideali. Ti ideali, istodobno iznad vremena i prostora i kvasac vremena i prostora, potiču čovjeka na maksimalno angažiranje da se neskladi i nesuglasice kao i drugi defekti života na zemlji što više uklone a uvede što pravilnije stanje u međuljudskim odnosima na temelju pravde, ljubavi i ostalih socijalnih kreposti. Pavao VI je postavio točnu ogradu diferensiranja nestvarnih utopija i kršćanskih ideala. Ti kršćanski ideali za kršćanina znače poziv i obvezu.

Na kršćanima je da te kršćanske ideale ne pretvore u utopije!